

Ræða

Sigurðar Sigurðssonar búnaðarmálastjóra á stofnfundi Skógræktarfélags Íslands, sem haldin var í Almannagjá 27. júní 1930.

Vér stöndum á tímamótum, og tímarnir líða áður en mann varir. Fyrir 1000 árum stóðu feður vorir hér á sama stað og vér nú. Þúsund ár virðast langur tími. Það er hann frá sjónarmiði einstaklingsins, en í lífi þjóðar er hann skammur. En hverjar breytingar hafa þessi 1000 ár fært oss, á landi og þjóð. Um fyrra atriðið skal farið nokkrum orðum. Hið síðara er sagnfræðinganna.

Ég hef haft tækifæri til að sjá meginhlutann af landi voru, bæði sveitir og örfæfi. Ég hef reynt að gera mér grein fyrir útliti landsins, sem það er nú, og svo sem það var áður. Það er ljóst að breytingar eru miklar. Orð Íslendingabókar: „Í þann tíð vas Ísland vípi vaxit milli fjalls ok fjöru“, hafa óefað mikil sannindi að geyma. Enda sýna fjölmörg dæmi úr sögum vorum að landið hafi víða verið skógi vaxið þar sem nú er auðn ein.

Enn betri sannanir fyrir víðáttu skóganna eru skógarleifarnar. Hver sem hefur séð Fnjóskadalsskógana, með sína bjarkardrottningu 12 metra háa, hin stórvöxnu tré í Gatnaskógi á Hallormsstöðum á Héraði og Bæjarstaðaskóg í Skaftafellssýslu með sínum fögru og beinvöxnu birkitrjám eða skógarleifarnar á Vestfjörðum, eða reynihrísluna í Nauthúsagili undir Eyjafjöllum, sem er 10 m há og vex út úr bergi, já hver sem hefur veitt þessu og fleiru eftirtekt, hann trúir því að orð Íslendingabókar séu sönn. Landið hefur án efa verið skógi klætt að mestu, að undanteknum mýrarflóum og örfæfum.

En hvílfur munur að sjá blasa við auganu skógivaxnar hlíðar, hálsa og fjöll sem glitra í góðviðri ám, fossun og vötnum, eða þar sem allt er nakið og bert og ekkert skjól er fyrir lágvaxnari gróður eða búfé.

Hvarf skóganna er eðlileg afleiðing af athafnalífi forfeðranna og hugsunarhætti þeirra tíma. Enda hefur hin sama saga endurtekið sig í öllum löndum. Menn nota það sem hendi er næst. Og þessi notkun skóganna hefur orðið forfeðrum vorum drjúg tekjulind.

Úr skógunum fengu þeir að nokkru efnivið til húsagerðar og húsmuna. Af þeim fengu þeir mestallt eldsneyti. Í þeim gekk búfé sumar og vetur. Skógarnir gerðu landið skýlla og hlýrra og í skjóli þeirra óx þroskamikill jurtagróður. Feður vorir lifðu aðallega af búnaði fram undir síðustu aldamót. En svo má að orði kveða, að skógarnir hafi verið sú líftaug sem hélt búnaðinum við líði. Í skógana gekk búfé mest forðum. Því má að nokkru þakka það skógunum að lífsþróttur hélst í þjóð vorri.

Skógarnir hafa því verið mjög mikilsverðir fyrir athafnalíf og búnað feðra vorra, enda hagnýttu þeir sér þá svo, að skógarnir gengu fljótt til þurrðar. Þó munu víðáttumiklir skógar hafa haldist fram á miðaldir. Á 17. og 18. öldinni eru skógarnir farnir að láta mjög á sjá. Á stórum svæðum eru þeir gjöreyddir og uppblástur byrjaður. Enda fer nú búnaði og efnahag þjóðarinnar hröðum skrefum hnignandi. Menn sjá hverju fram fer en halda áfram að nota síðustu skógarleifar svo sem ekkert hefði í skorist.

Hverjar eru nú afleiðingarnar af meðferð og notkun skóganna? Þær eru öllum kunnar. Landið er nú nakið og bert, aðeins nokkrar skógarleifar, þar sem þeir hafa verið víðlendastir og best skilyrði til þess að skógurinn gæti náð sem bestum þroska. Þessu hefur áður verið lýst. En útlit fósturjarðarinnar hefur breyst. Litklæðin fornu skrúðgrænu eru breytt. Búningurinn er orðinn tötregur, slitinn og skjóllítill. Landið er að miklu nakið og bert. Stór svæði sem áður voru skógi vaxin og hinar blómlegustu sveitir, eru nú auðn ein. Nægir í því tilliti að benda á Rangárvelli, þar sem um 60 býli hafa farið í auðn vegna eyðingar skóga og eftirfarandi sandblásturs. Sama er sagan í Landsveit og í Rangárvallasýslu, í Skaftafellssýslum, í Fnjóskadalnum og víðar og víðar um allt land sjást melar og sandar og blásin börð. Sandgræðslan reynir nú að stöðva sandfokið og græða landið á ný. Þetta hefir heppnast undra vel. En það er aðeins fyrsta sporið, því þegar búið er að stöðva sandfokið og melar og sandar eru að verða hulin gróðri, þá þurfa trén og skógarnir að fylgja á eftir. Það er komið sem komið er, um það tjáir ekki að saka einn eða annan. En aðal spurningin er: Eru möguleikar til að klæða landið á ný, færa fósturjörðina í sinn forna búning, sem hún var í á landnáms tíð. Já, það er hægt, sannanirnar eru órækar. Á nokkur atriði má benda.

Margir af vorum bestu mönnum, sem séð hafa hverju fram fór, hafa haft óbifanlega trú á möguleikum til skógræktar. Þetta kemur skýrt fram hjá Eggert Ólafssyni og Biri Halldórssyni. Hinn mikli garðyrkjufrómuður gerði nokkrar tilraunir með trjárækt. Margir fleiri töluðu um þetta. En fyrsti sýnilegi árangurinn var þó, þá er þeir Skriðufedgar í Hörgárdal fóru að gróðursetja tré, birki og reyni, á fyrri hluta 19. aldar. Tré þau er þeir gróðursettu á Skriðu, Fornhaga, Lóni, Akureyri og Laufási, hafa til þessa verið talandi vottur þess að þessi tré geti þrífist hér. En þrátt fyrir hinn sýnilega árangur af þessum tilraunum, var svefninn og deyfðin svo mikil á 19. öldinni, að fyrst um aldamótin er farið að hefjast handa á ný. Þá kemur Trjáræktarstöðin á Akureyri og skóggræðsla ríkisins til sögunnar og nokkrir einstaklingar fara að hefjast handa með að gróðursetja tré.

Vér ætlum oss eigi að rekja sögu þessara tilrauna, en minnst á aðalárangurinn.

Skóggræðsla ríkisins hefur sýnt að með friðun og rétri hirðingu má gjörbreyta þeim skógarleifum, sem vér nú höfum og gera þær þroska- og víðáttumeiri. Tilraunir með ræktun nýrra trjategunda gefa og von um góðan árangur sem sjá má í skógræktarstöðvunum á Vöglum, Hallormsstað, Grund í Eyjafirði, Þingvöllum og víðar. Í trjáræktarstöðinni á Akureyri er sýnt að trjáfræsning getur vel heppnast og af fræi er hægt að ala upp þroskamiklar trjáplöntur. Hin fyrstu tré þar voru gróðursett um aldamótin. Mörg tré þar eru nú 5- 7 m há. Þar vex fjallafura 4 m há, skógfura af líkri hæð, greni, þar á meðal grenikóngur Íslands nú nær 6 m há, lævirkjatré yfir 5 m há. Svo er ilmbjörkin, reynir og silfurreynir algengir. Mörg tré af þessum tegundum eru 6- 7 m há. Enn eru þar ýmsar aðrar trjategundir svo sem heggur, elri, hlynur, lind, eplatré o.fl. auk margra runnategunda.

Þá mætti benda á mörg dæmi, þar sem einstaklingar hafa gróðursett tré og lánast vel. Þar má benda á dæmi um land allt. Vér viljum þó aðeins benda á Múlakot í Fljótshlíð með sínum fagra trjagarði, Egilsstaði á Fljótsdalshéraði, mörg heimili í Eyjafirði og á Akureyri. Hinn fagra trjagarð Skrúð á Núpi í Dýrafirði. Tré á mörgum stöðum í Reykjavík, einkum þau er gróðursett hafa verið hin síðari árin, o.fl. o.fl.

Allt þetta er sönnun þess, að hér séu miklir möguleikar til trjá- og skógræktar. En hinsvegar er það ljóst, að ef vér ætlum oss að klæða landið á ný útheimtir það mikið starf og sérstaka alúð og umhyggju. Til þess þarf þjóðarsamtök, þar sem allir vinna að sama marki með einlægum vilja. Hér er verkefni jafnt fyrir fátæka sem ríka og unga sem gamla. Allir, sem hafa land til umráða eiga að hafa þá reglu árlega að gróðursetja nokkur tré. Þá mun trjánum og skógarblettunum fjölga óðfluga.

Skógræktarfélag vort á að vera miðstöð í þessu starfi, það á að vera líffið og sálin og frá því eiga að koma hvatningar og leiðbeiningar. Það á að sjá um sáningu og uppeldi hinna ungu plantna. Sjá um, þá tímar líða, að félagið geti ætíð haft á boðstólum nægilega mikið af trjáplöntum, svo einstaklingar og félög geti safnað sér um starfið að gróðursetja. Unnið að því að gróðursetja kringum bæina sína og húsin sín, til þrýði, ánægju, skjóls og gagns, eða vinna að því að koma upp skógarblettum, sem með nýjum gróðursetningum og viðaukum stækka árlega.

Þetta er afar einfalt, en á þennan hátt getum vér klætt landið. Til þess þarf að vísu nokkurn tíma, áratugi og ef til vill aldir, það geta orðið mistök og vonbrigði. En ég er sannfærður um að ef vér með einlægum vilja og þrautseigju vinnum að þessu starfi, þá verður landið klætt að nýju og sá skróði verður veglegri en hann hefir nokkru sinni verið. Fötin hennar fósturu vorrar eru slitin. Þau er hægt að bæta eða láta hana hafa nýjan skróða. Fósturmoldin geymir enn ógn öll af næringarefnum, sem geta veitt gróðri jarðarinnar lífskraft, svo að hann verði fegri og kraftmeiri en nokkru sinni áður. Vér höfum aðeins eyðilagt ysta hjúpinn. Fósturmoldin geymir efni, margfalt verðmeiri en klæðnaðurinn var.

Þekking sú og öfl, sem vér nú ráðum yfir, gerir oss mögulegt að nota þessi auðæfi beint og óbeint. Grátum því eigi hvarf skóganna, en klæðum landið á ný og hagnýtum oss öll þau gæði, sem fósturjörðin hefur að bjóða.

Vér stöndum á tímamótum, strengjum þess heit að nú verði hafist handa fyrir alvöru. Og það er svo auðvelt að klæða landið, aðeins að allir geri skyldu sína, leggi sinn skerf til þessa starfs, eftir efnum og ástæðum.

Ég er þess fullviss að allir gera það, því hvar sem maður fer um þetta land og við hverja, sem talað er, þá kemur allsstaðar fram einlægur vilji til að rækta og klæða landið, og orð skáldsins Hannesar Hafstein rætast fyrir en varir:

Sú kemur tíð, er sárin foldar gróa,
sveitirnar fyllast, akrar hylja móa.
Brauð veitir sonum móðurmoldin frjóa.
Menningin vex í landi nýrra skóga.